

Recenzie a anotácie

V o z á r, J., Augustín Ráth, prvý slovenský rektor Univerzity Komenského. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2018, 237 s.

„Augustín Ráth – prvá slovenská magnificencia“

Téma formovania slovenskej právnickej obce a jej história dostala ďalšiu publikáciu. Jozef Vozár pridal k Významným slovenským právnikom z Liptova (Bratislava : VEDA, 2016, Emil Stodola – Augustín Ráth – Adolf Vladimír Záturecký – Štefan Luby) a ku komplexne spracovanému Vladimírovi Fajnorovi (Bratislava : VEDA, 2017) ďalšie komplexné dielo. Možno povedať, že aj autorovou zásluhou v poslednom období vychádza relatívne veľa diel obracajúcich sa do našej histórie z pohľadu práva. Mám na myslí tiež knihu Ovečkova – Vozár a kol. 100 rokov časopisu Právny obzor (Bratislava : VEDA, 2017).

Jozef Vozár tentoraz priblížil ďalšiu osobnosť práva, ktorá spolupracovala našu históriu. Inšpiroval sa českou edíciou Memorabilia iuridica Právnickej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe, kde vychádzajú monografie o významných českých profesoroch práva (Krčmář, Randa, Miřička). Zároveň prispel k oslavám storočnice najstaršej právnickej fakulty na Slovensku po vzniku Československa – Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, s ktorou bol Augustín Ráth dve desaťročia úzko prepojený.

Je to čitateľsky veľmi pútavá, priam výpravná knižka. Prispievajú k tomu pramene, ktoré autor spracoval – archívne dokumenty z jednotlivých fondov Archívu Univerzity Komenského i Archívu Univerzity Karlovej, Slovenského národného archívu, Slovenskej národnej knižnice, Štátneho archívu v Žiline, ohromný záber literatúry (monografií i z periodík), kompletne preštudoval tvorbu Augustína Rátha, aj jednotlivé čísla najmä Právneho obzoru, ktorý na Slovensku reflektoval vývoj právnej vedy i aplikačnej praxe. K intímnosti a au-

tenticite publikácie prispievajú mnohé citácie z osobnej i úradnej korešpondencie, množstvo textov zo súdovej tlače, napokon aj dobové fotografie. Čitateľ tak dostáva dobrú predstavu o jednej z významných osobností našich národných dejín, ktoré pôsobili v oblasti práva.

Biografie významných osobností sú veľmi užitočné. Čitateľ, ktorý má sklon venovať sa histórii – a v našom prípade aj právnej histórii, si tak oživuje alebo aj dostáva nové súvislosti týkajúce sa našich dejín. Z biografii sú zrejme oveľa zreteľnejšie okolnosti osobných väzieb i rôznych udalostí a dávajú predstavu čitateľa nielen plasticitu, ale často aj nové pochopenie.

Touto knihou autor podstatne rozšíril predstavenie profesora Augustína Ráta, ako ho v roku 2016 zaradil do kontextu významných slovenských právnikov z Liptova. Austína Rátha (1873 – 1942) chronologicky uviedol vo viacerých vrstvách. Začal reáliami z jeho rodinného prostredia z Ružomberka a štúdií v Kluži a Budapešti i z manželstva s dcérou pražského univerzitného pedagóga.

Veľmi vhodne pôsobí konštatovanie možnosti slovensky národne orientovaných právnikov v uhorskom prostredí – ak by chcel Augustín Ráth habilitovať na právnickej fakulte, musel by sa odnárodniť, preto volil povolanie advokáta, ktoré ako najľahšie z profesií právnikov zastrešilo aj výrazne slovensky orientovaných národovcov. Na inom mieste štatistika z roku 1910 dokladá, ako málo bolo Slovákov v práve. V roku 1910 bolo v Uhorsku 300 kráľovských notárov, z toho jeden Slováčok. Sudcov bolo 2 646, z toho 30 Nemcov, 1 Slováčok, 41 Rumunov, 1 Rus, 6 Srbov, 7 inej národnosti a ostatní Maďari. Advokátov bolo 6 743, z toho 136 Nemcov, 92 Slováčok, 370 Rumunov, 4 Rusi, 8 Chorvátov, 103 Srbov, 20 inej národnosti, ostatní Maďari. Advokátskych kan-

didátov bolo 4 364, z toho 114 Nemcov, 43 Slovákov, 308 Rumunov, 3 Chorváti, 60 Srbov, 14 inej národnosti, ostatní Maďari. V Právnom obzore sa k tomu v roku 1918 uvádza, že „v pomere k počtu obyvateľstva mala byť aspoň 1/10 čiastka týchto povolani Slovákov, tedy aspoň 260 sudcov, 670 advokátov, 30 kráľ. notárov, 440 praktikantov. Dľa štatistiky ich je ale: 1 sudca, 1 kráľ. notár; 92 advokátov a 43 právnych praktikantov. Nehovoríme, že je tomu aj v skutočnosti tak, veď je počet slovenských rene-gátov, bohužiaľ, veľký. Ale smutné faktum zostáva, že sme si nevychovali dostatočný počet národne smýšľajúceho právneho dorostu – o mnoho menej ako Rumuni, Nemci a Srbi uhorskí. Hlavnou príčinou tohto nedostatku u nás je, že nám zatvorením 3 slovenských gymnázií podťali strom, na ktorom sa národná inteligencia rodí. Len v druhom rade príjde do ohľadu, že nebolo postarano o dostatočnú podporu svojskej mládeže vysokoškolskej.“¹

Možno práve pre túto skutočnosť je kniha tak pútavá. Pretože čitateľ má možnosť nazerať do intelektuálnej vrstvy našej spoločnosti a osobitne slovenského národa v čase, keď sa jeho intelektuálna platforma len utvárala. Preto, takto s odstupom času, aj zreteľnejšie vidno, aké úlohy plnila. Bežný pohľad na úlohy človeka, akéhokoľvek a kedykoľvek, nemusí fascinovať, napokon každý robí v svojom čase a v svojom priestore, čo môže – s ohľadom na zázemie, talenty, príležitosti. V tomto konkrétnom prípade však je výrazne citeľný ideál doby, ktorý zainteresovaných vnútorne „dvíhal“. A takíto zainteresovaní a vnútorne pozdvihnutí hýbali svoje okolie. Azda najväčšmi cítiť ideu národnú, ktorá by mohla smerovať od rozvíjanie vied, osobitne práva a právnej histórie, až k štátnosti. Až potom to ľudské – zaradenie do určitej platovej triedy.

Osobné prepojenia Rátha s významnými osobnosťami tohto obdobia sú zrejme v každej etape jeho života. Spoluziakom mu bol Vladimír Fajnor, myšlienkovu mu bol blízky Vavro

¹ Štatistika uverejnená v Právnom obzore č. 4 z roku 1918; In OVEČKOVÁ, O. – VOZÁR, J. a kol. *100 rokov časopisu Právny obzor*. Bratislava: VEDA, 2017, s. 71.

Šrobár, s ktorým bol v kontakte od 90. Rokov 19. Storočia, osnovníku prax vykonával u Pavla Mudroňa² a Jána Krnu³, ich rodinu navštevoval Andrej Hlinka, v roku 1900 prevzal advokátsku kanceláriu od Pavla Országha Hviezdoslava v Námestove. V prípade prípravy obrany Andreja Hlinku v spore v roku 1906 bol v osobnom kontakte aj M. R. Štefánikom. Zoznam osobností, s ktorými bol Ráth v úzkom pracovnom či osobnom vzťahu, postupne rastie.

Čo je v prípade Augustína Rátha obzvlášť pozoruhodné, v roku 1906 napísal v Námestove počas svojho advokátskeho pôsobenia a v Prahe vlastným nákladom vydal publikáciu *Práva medzi mužom a ženou v Uhorsku*. „Ide o prvé vedecké dielo písané po slovensky, a tak A. Ráth ukázal možnosti slovenčiny stať sa v budúcnosti plnohodnotným odborným, ako aj vedeckým jazykom“ (s. 60).

Ráth bol nielen na počiatku formovania právnického odborného pojmoslovía, ale zároveň aj poukazoval na potrebu spracovania našej právnej histórie (napr. v konfrontácii s ocenením Bogišičovho pokusu zozbierať obyčajové právo južných Slovanov, ale i ocenením otvorenia Katedry slovanských právnych dejín na Karlovej univerzite, s. 40-42). Ráth žil v presvedčení, že práca za národ má trvalú hodnotu, preto bol aj publikačne činný. Prispieval do Slovenských po-

² Pavol Mudroň (1835 – 1914), politik, národnokultúrny pracovník, bol jedným z najvýznamnejších slovenských advokátov pred vznikom Československa. Právo študoval spoločne s bratom Michalom vo Viedni a Budapešti. Obhajoval Slovákov v politických procesoch, zastupoval slovenské obce, ale aj chudobných Slovákov, vdovy a siroty, stál v popredí sporov o zhabaný majetok Matice Slovenskej. Pôsobil v Turč. Sv. Martine.

³ Ján Krno (1862 – 1926) pôsobil ako advokát v Ružomberku a v rokoch 1890 – 1920 na Myjave, neskôr ako verejný notár v Bratislave. Jeho manželkou bola Emília, dcéra Štefana Fajnora, slávneho slovenského advokáta 19. storočia. Ján Krno bol teda švagrom Vladimíra Fajnora, jedného z najvýznamnejších právnikov našich novodobých dejín. Ján Krno bol tiež spoluzakladateľom Myjavskej banky a predsedom bratislavskej filiálky Zemskej banky, od roku 1921 pôsobil ako prezident Verejnotárskej komory pre Slovensko so sídlom v Bratislave.

hl'adov, Národných novín, založil mesačník Ora-va a bol aj politicky aktívny. Zaujímavý je jeho zápal dozbievať slovenské obyčajové právo a v dotazníku uvádzal: „Už dnes nájdeme len stopy, len pamiatku po niekedy živých a mohutných právnych obyčajoch slovenských, a každý nový hrob, do ktorého klesajú po jednom naši otcovia, každý berie v náruč nevzkriesiteľnú tradíciu, odumierajúce údy živého organizmu práva slovenského“ (s. 43). Akokoľvek, Ráth patrí k prvým slovenským právnikom, ktorí budovali a formovali slovenskú právnickú terminológiu. Autor knihy priblížil aj Ráthovu tvorbu – prózy, preklady i prispievania do novín – Augustín Ráth čiastočne písal pod pseudonymom Kazimír Konšel (Kazimíra si akiste vybral zo svojho krsťného listu – Casimirus Augustus Ráth). Autor opísal aj Ráthovo pôsobenie v oblasti peňažníctva, pretože v tomto období slovenské banky plnili dôležité úlohy.

Chronologicky je zachytené aj Ráthovo pôsobenie na okresnom súde v Novom Sade a na sedrii v Kruševaci po roku 1914. V roku 1918 bol zvolený Národnou skupštinou za správcu ministerstva spravodlivosti vo Vojvodine a v roku 1919 bol vymenovaný za náčelníka prvej triedy na ministerstve spravodlivosti v Belehrade.

Samostatnú časť tvorí obdobie po vzniku Československa, keď sa aj Ráth vrátil späť. Od roku 1919 pôsobil ako odborový prednosta s extra statusom na ministerstve spravodlivosti, od roku 1920 ako odborový prednosta na ministerstve unifikácie a bol zvolený za sudcu prísediaceho na Volebnom súde. V súvislosti s pôsobením Rátha na ministerstve unifikácie autor venuje veľkú časť textu samotnej unifikácii. Taktiež sa venuje aj Učenej spoločnosti Šafárikovej, ktorej Ráth predsedal (1926 – 1938/1939 – predchodkyni dnešnej Slovenskej akadémie vied).

Keďže veľká časť Ráthovho života bola spätá s jeho akademickým pôsobením, je tu predstavená etapa vzniku Právnickej fakulty Univerzity Komenského, kde bol prof. Ráth jedným zo zakladajúcich profesorov. Krátko

pred tým pôsobil na pražskej Karlovej univerzite, kde na právnickej fakulte prednášal občianske právo platné na Slovensku, habilitoval tu, aj inauguroval. Každopádne však bol prvým slovenským rektorom Univerzity Komenského (zvolený 22. 6. 1921, inštalovaný 21. 3. 1922), funkčné obdobie bolo vtedy rok a jeden rok ešte pôsobil ako prorektor. Kniha opisuje aj pôsobenie Rátha na právnickej fakulte, jej zabezpečovania materiálneho i pedagogického, tvorby učebných plánov, vytváranie štruktúry štúdia, členstva v habilitačných a iných komisiách. Napokon Ráth bol aj dekanom tejto fakulty. Keďže bol najdlhší čas svojej pracovnej kariéry pedagógom, veľká časť knihy je venovaná práve tejto etape jeho života. Pracoval takmer do konca svojho života, v roku 1941 bol uvoľnený z výučby pre zdravotný stav a v roku 1942 zomrel.

Augustín Ráth bol človek vzdelaný, ovládal slovenský, srbský, francúzsky, nemecký, maďarský jazyk a neskôr sa zdokonalil aj v angličtine. Z mnohých osobných i úradných listov vyplýva, že Ráth bol človek nesmierne energický a temperamentný, nebál sa výkričníkov. Skoro tak „milo-urbanovsky“ i „janko-jenskovsky“ – strmý človek strmej reči. Zároveň veľmi vzdelaný a rozhladený – z jeho príhovorov, prednášok a slávnostných rečí, ktorých je v knihe zverejnených niekoľko, je zrejme jeho múdrosť a nadhľad.

Prečo je táto kniha užitočná? Pre každého, individuálne i kolektívne, je dôležité vedieť čím viac o sebe a aj o svojej minulosti. Venovať sa jednotlivým etapám našich dejín, i dejinám jedného odboru – práva – a vidieť v nich prácu a zástoj Augustína Rátha, popredného slovenského právnika, rešpektovaného i v Čechách, je obohacujúce. Možno je odkazom pre dnešného človeka, zameraného na vzťah práv a povinností, Ráthov ohromný zmysel pre povinnosti a úcta k nim.

Martina G a j d o š o v á*

* Doc. JUDr. Mgr. Martina G a j d o š o v á, PhD., Katedra teórie práva a ústavného práva, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.